

QOVUNNI FUZARIOZ SO‘LISHI KASALLIKLARI VA ULARGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY CHORALARI

Nurmatova Ma‘mura Oxunjonovna

Farg'ona viloyati, Buvayda tumani
45- umumiy o‘rta ta‘lim maktabida o‘qituvchi

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi sharoitida qovun fuzarioz so‘lishi kasalliklariga qarshi kurashning zamonaviy choralari o‘rganish natijasida shaxsiy uchastkalarda qovun yetishtirish jarayonlarida ko‘plab bog‘bonlar o‘simlikka turli infeksiyalar bilan zarar etkazish muammosiga tez-tez duch kelishi aniqlangan. Qovunning kasalliklari va zararkunandalari nafaqat o‘shishni ta‘sir qilishi, balki hosildorlikning pasayishiga olib kelishi, bundan tashqari hosilning o‘limiga olib kelishi mumkinligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, qovun, fuzarioz, o‘simlik infeksiyasi, urug‘lik, zararkunandalari, ekin va oziqa.

АННОТАЦИЯ

В статье в результате изучения современных мер борьбы с болезнями фузариозного увядания бахчевых культур в агроусловиях Республики Узбекистан установлено, что многие садоводы часто сталкиваются с проблемой поражения растения различными инфекциями в процессе выращивания дынь на приусадебных участках. Установлено, что болезни и вредители бахчевых культур не только влияют на рост, но и вызывают снижение урожайности, а также могут привести к гибели урожая.

Ключевые слова: земледелие, бахчевые культуры, фузариоз, заражение растений, семена, вредители, урожай и корма.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligi shaxsiy uchastkalarda fuzarioz so‘lish nafaqat qovunda balki boshqa shirali ekinlarning asosan rivojlanishi va pisha boshlash jarayonlari paytida ko‘plab uchrashi kuzatilgan. Ilmiy-tadqiqot ishi o‘rganilishi asnosida qovun va boshqa o‘simlikning pastki yarusdagi barglarida sarg‘ish, so‘ngra qo‘ng‘ir tus oluvchi dog‘lar paydo bo‘lishi va ular yuqori yarus barglariga o‘tishi o‘rgangan. Palaklardan biri yoki bir nechta, so‘ngra butun o‘simlik so‘lishi kuzatilgan (1-rasm.).

1-rasm. Qovunni fuzarioz so‘lishi kasalliklarining boshlanishi, qisman qamrovi va to‘liq qamrov jarayonining ko‘rinishlari.

Fusarium oxysporum f.s.p.melonis gifomitset zamburug‘i O‘rta osiyo davlatlaridan O‘zbekiston, Turkmaniston, Qirg‘iziston va asosan janubiy Qozog‘istonda qovun yetishtirishda eng katta zarar keltiradigan va soha rivojlanishiga to‘siq bo‘lib kelayotgan ikkita zamburug‘ kasalliklari mavjud, ular unshudring va fuzarioz so‘lishdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Fuzarioz so‘lish bilan qovun barcha o‘sish va yetilib rivojlanish bosqich-fazalarida zararlanadi. Yosh yetilayotgan qovun urug‘barglari, poyasi va ildiz bo‘g‘zida qaynoq suvga kuyganga o‘xshash, rangsiz, so‘ngra qo‘ng‘ir tus oluvchi dog‘lar rivojlanadi, ular chirydi va yosh yetilayotgan qovun qurib qoladi, ekin siyrak bo‘lib qoladi. Ertapishar navlar yosh yetilayotgan qovunlarining 40-85 foizi nobud bo‘lgani O‘zbekistonda qayd etilga (Gerbanevskaya, 1958).

Ilmiy-tadqiqot ishi zamirida shaxsiy uchastkada qovun etishtirish jarayonlarida qovun fuzarioz so‘lishini *Fusarium oxysporum* f.s.p.melonis gifomitset zamburug‘i qo‘zg‘atilishi aniqlangan.

Qovun kasalliklari nafaqat ochiq dala sharoitida balki yopiq issiqxonalarda ham ta‘sir qilishi aniqlandi (2-rasm).

2-rasm. Issiqxonalarda aniqlangan *Fusarium oxysporum f.s.p. melonis* gifomitset zamburug‘i qovun kasalliklari

Fusariumning kasalligini ikki bosqichda paydo bo‘lishi mumkin: 2-3 barg hosil bo‘lganda yoki hosilni shakllantirish bosqichida.

Fusarium so‘lishining halokatli oqibatlari barglarning asta-sekin so‘lishi, ularning yuzasi yengil bo‘lib, keyin kulrang dog‘lar paydo bo‘ladi. Taxminan 7-10 kundan keyin zararlangan o‘simlik qismlari o‘ladi.

Kasalliklarning ta‘siri natijasida qovun yomon rivojlanadi va hatto butunlay o‘lishi mumkin, shuning uchun har bir bog‘bon turli infeksiyalarning alomatlarini aniqlashni va tegishli chora-tadbirlarni ko‘rishni o‘rganishi kerak.

3-rasm. Qovunni fuzarioz so‘lishi kasalliklarining oqibatlari

Kukunli chiriyoʻtgan koʻrib chiqilayotgan kasallikning asosiy belgilari - barglari yuzasida kichik oq dogʻlar paydo boʻlishi. Bu dogʻlar sochilgan unga oʻxshaydi. Biroz vaqt oʻtgach, dogʻlar butun bargni qoplaydi, u jigarrang va moʻrt boʻlib qoladi va tez orada quriydi (3-rasm).

Ushbu kasallikka qarshi kurash choralari sifatida birinchi navbatda kin yerlarida ekiladigan ekin turini almashilib ekishga rioya qilish.

Oʻrim-yigʻimdan keyin poliz ekinlarining begona oʻtlar va organik qoldiqlarini yoʻq qilish. Profilaktik chora-tadbirlari doirasida maxsus moddalar yordamida amalga oshirilishi mumkin. 80% konsentratsiyali oltingugurt kukuni shulardan biri hisoblanadi. Ushbu modda har 10 kunda bir kvadrat metr maydon uchun 4 gramm miqdorida toʻshaklarga tarqaladi. Profilaktik chora-tadbirlarning oxirgi davolash kutilgan yigʻim-terim vaqtidan kamida uch hafta oldin amalga oshirilishi kerak.

Bizga maʼlumki Respublikamiz hududida 1958 yili poliz ekin kaslliklarini oʻrganuvchi olim Gerbanevskaya tomonidan aniqlangan boʻlib, bu kasallikka qarshi kurashish chora tadbiri sifatida 1961 yili poliz ekin kaslliklarini oʻrganuvchi olimlari Gerasimov va Osnitskaya tomonida aynan Oʻzbekistonda ekinda superfosfatning 5% lieritmasini 3 marta (ekin 4-10 barg chiqarganda, gullash-meva tugish paytida hamda menalar pisha boshlaganda) purkash kasallikka qarshi yaxshi natija berganligi boyiz tavsiya qilinga.

XULOSA

Xulosa oʻrnida fusariumga qarshi kurashda avvalombor yuqorida aytib oʻtilgan profilaktika agrotexnik choralarni amalda qoʻllash maqsadga muvofiq boʻladi. Bundan tashqari, poliz ekinlarini yoki boshqa har qanday ekinlarni ekishdan oldin urugʻlarni profilaktika agrotexnik jarayonlarini bajarish orqali kasallik paydo boʻlishi ehtilolini kamaytirilishiga erishiladi. Oʻsish davrida oʻsimliklar muntazam va bargdan oziqlanadi. Shu bois birinchi navbatda, 1 kvadrat metrga 1 g superfosfat va 5-6 g ammiakli selitra qoʻshish lozim. Bundan tashqari barglarni qoplashi uchun 1 kvadrat metrga 0,3 litr eritma miqdorida 5% superfosfat eritmasi bilan amalga oshirilishi profilaktik agrotexnik choralarning hozirgi kundagi usullaridan biri hisoblanadi.

REFERENCES

1. Mavlyanova, R., Rustamov, A., Khakimov, R., Khakimov, A., Turdieva, M., & Padulosi, S.. Melons of Uzbekistan. – Bioversity International, 2005.
2. Аутко А.А. В мире экологизированного и органического овощеводства. Гродно, 2018.

3. Вейсел Арас, Бўриев Х.Ч., Мавлянова Р.Ф. Создание гибридов овощных культур и их семеноводство. Ташкент, 2020.
4. Государственный реестр сельскохозяйственных культур, рекомендованных к посеву на территории Республики Узбекистан. Ташкент, 2022.
5. Мавлонова Н.У., Рузикулов А.Д., Арипова Ш.Р. Изучения признаков арбуза/Сборник научно-практической конференции, Ташкент, 2021.
6. Тайшибаева Э.У., Мамырбеков Ж.Ж., Жумабек Х. Результаты экологического сортоиспытания сортов и гибридов дыни и арбуза зарубежной селекции. Сборник научных трудов ТОО"Казахского НИИ картофелеводства и овощеводства", Алматы, 2015.
7. Тайшибаева Э.У., Мамырбеков Ж.Ж., Жумабек Х., Карипов М.М. Итоги селекционных исследований по бахчевым культурам. Сборник научных трудов ТОО "Казахского НИИ картофелеводства и овощеводства", Алматы, 2015.
8. Тянь В.С., Бугенбаева К.Е. Селекция дыни на устойчивость к экстремальным агроэкологическим условиям казахстанского Приаралья. Сборник научных трудов ТОО"Казахского НИИ картофелеводства и овощеводства", Алматы, 2015.
9. Хакимов Р.А., Халимова М.У., Расулов Ф.Ф. Создание высокоурожайных сортов бахчевых культур, устойчивых к мучнистой росе. Сборник научно-практической конференции, Ташкент, 2021.
10. Хакимов Р.А. Методика выведения устойчивых к мучнистой росе сортов дыни/Овощеводство: состояние, проблемы, перспективы. ВНИИО, М., 2003. Т.2. С. 298-299.
11. Хакимов Р.А., Халимова М.У. Биологические и хозяйственные особенности узбекских дынь. Сборник научных трудов по овощеводству и бахчеводству. М., 2011.